

Institut
pro křesťansko-demokratickou
politiku

Budoucnost venkova

PhDr. Vladimír Hanáček

Analytik a politolog

Obsah

1	Jakou zvolíme budoucnost pro náš venkov?	3
2	Co je vlastně venkov? A jaký ho chceme mít?	4
3	Venkov je i prostorem hodnot	6
4	S čím se dnes venkov potýká	7
4.1	<i>Vylidňování a rozpad venkovské pospolitosti</i>	7
4.2	<i>Nevyhovující infrastruktura a služby</i>	8
4.3	<i>Omezené možnosti místních samospráv</i>	9
4.4	<i>Nerovné podmínky v zemědělství</i>	9
5	Řešení existuje	10
5.1	<i>Navrhujeme provést:</i>	10
5.2	<i>A co závěrem?</i>	11
6	Literatura:	12
6.1	<i>Elektronické zdroje:</i>	12
6.2	<i>Datové zdroje:</i>	12

Konrad
Adenauer
Stiftung

Děkujeme za laskavou finanční podporu Konrad-Adenauer-Stiftung.

Institut pro křesťanskodemokratickou politiku a Konrad-Adenauer-Stiftung na sebe neberou žádnou odpovědnost za fakta či názory vyjádřené v této publikaci. Plná zodpovědnost leží na autorech publikace.

Všechna práva jsou vyhrazena. Není povoleno kopírovat, reprodukovat nebo znovu vydávat obsah této publikace s výjimkou osobní potřeby. Všechny ostatní formy vyžadují povolení vydavatele.

Institut pro křesťansko-demokratickou politiku z.ú.

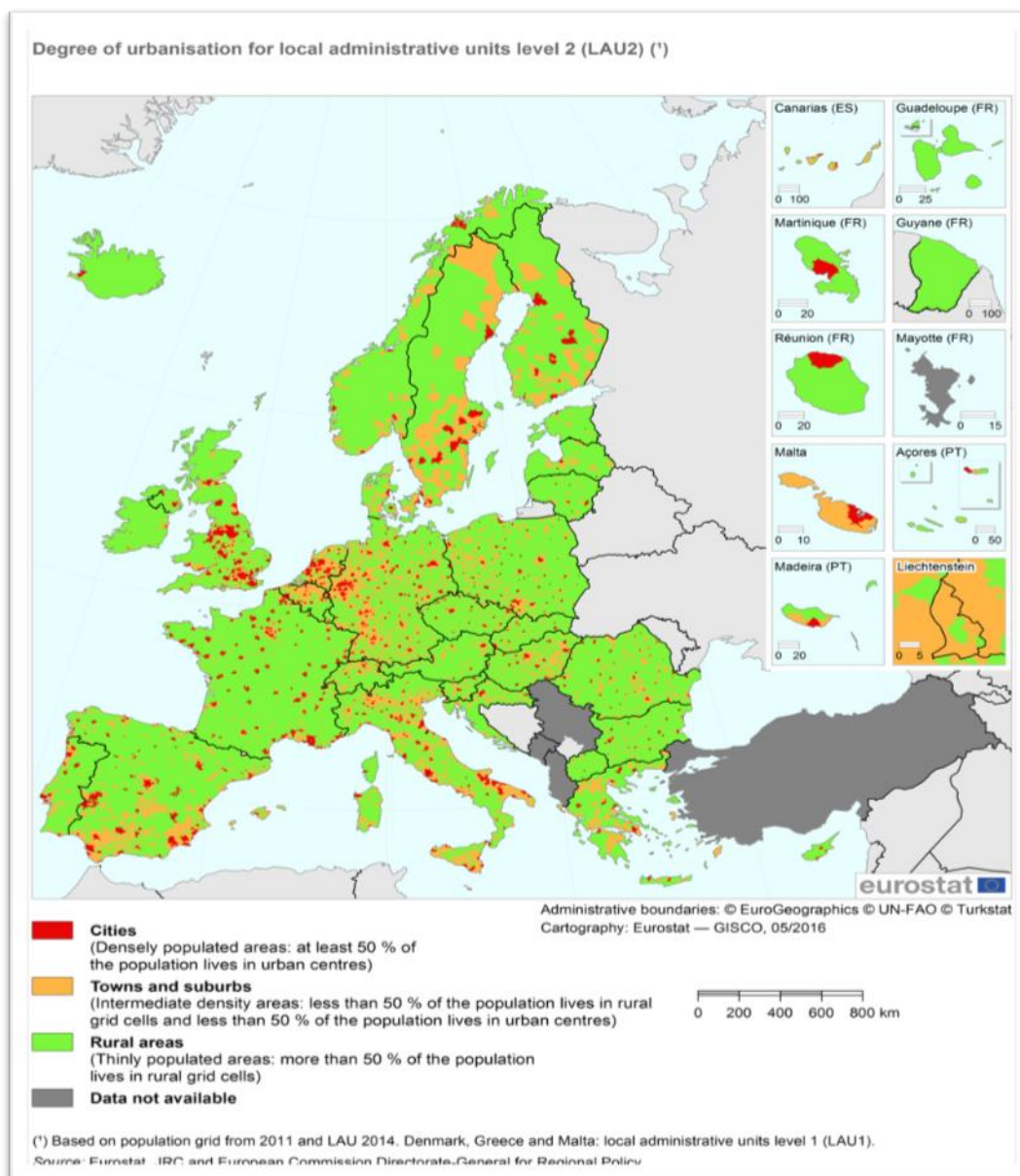
1 Jakou zvolíme budoucnost pro náš venkov?

Česká republika patří k evropským zemím, kde venkovské oblasti zabírají největší část území. Největšího podílu na celkové rozloze republiky dosahují malé obce velikosti do 500 obyvatel. A ve stejné kategorii obcí do 500 obyvatel setrvale klesá počet stálých obyvatel.

Venkov se vylidňuje, jeho obyvatelé stárnou a zastarává i občanská vybavenost. A to je velká výzva pro představitele místních samospráv v malých obcích. Mají totiž za úkol odpovídat na nové potřeby stárnoucích občanů, přičemž jim klesají daňové příjmy. Rozsah investic do místní infrastruktury je nedostatečný. Z hlediska celospolečenského jde o vážné riziko nejen pro venkovské oblasti, ale i pro celý stát. Neboť udržitelnost rozvoje společnosti významně závisí na plošné funkčnosti veřejné infrastruktury i na schopnosti státu její provoz financovat.

Lze tento postup zastavit? A pokud ano, jaká by mohla být opatření, která by napomohla zastavit vylidňování venkovských oblastí a odvrátila další zhoršování místní infrastruktury? Některým z nich se věnujeme i v tomto dokumentu. Každé řešení totiž bude vyžadovat, aby spojily síly veřejné subjekty i soukromý a neziskový sektor, spolky, sdružení i konkrétní občané. Vedle bezprostředních projektů v ohrožených obcích je celkově důležitá legislativní podpora ze strany státu. Je třeba zajistit finanční prostředky a organizačně nastavit sektorové politiky EU. K tomu je dokonce vhodný čas – probíhá totiž veřejná diskuse o prioritách společné zemědělské politiky od roku 2020. Navíc se jedná o víceletém finančním rámci EU na období 2021 – 2027 a celkově i o podobě Společné zemědělské politiky EU.

Mapa 1 – Míra urbanizace v Evropě (zeleně vyznačené venkovské oblasti)

Zdroj: Eurostat, 2015, Tabulka zobrazuje městské (červená), suburbánní (oranžová) a venkovské (zelená) oblasti. ČR patří mezi nejméně urbanizované země v Evropě. Většinu území ČR tvoří periferní venkovské oblasti.

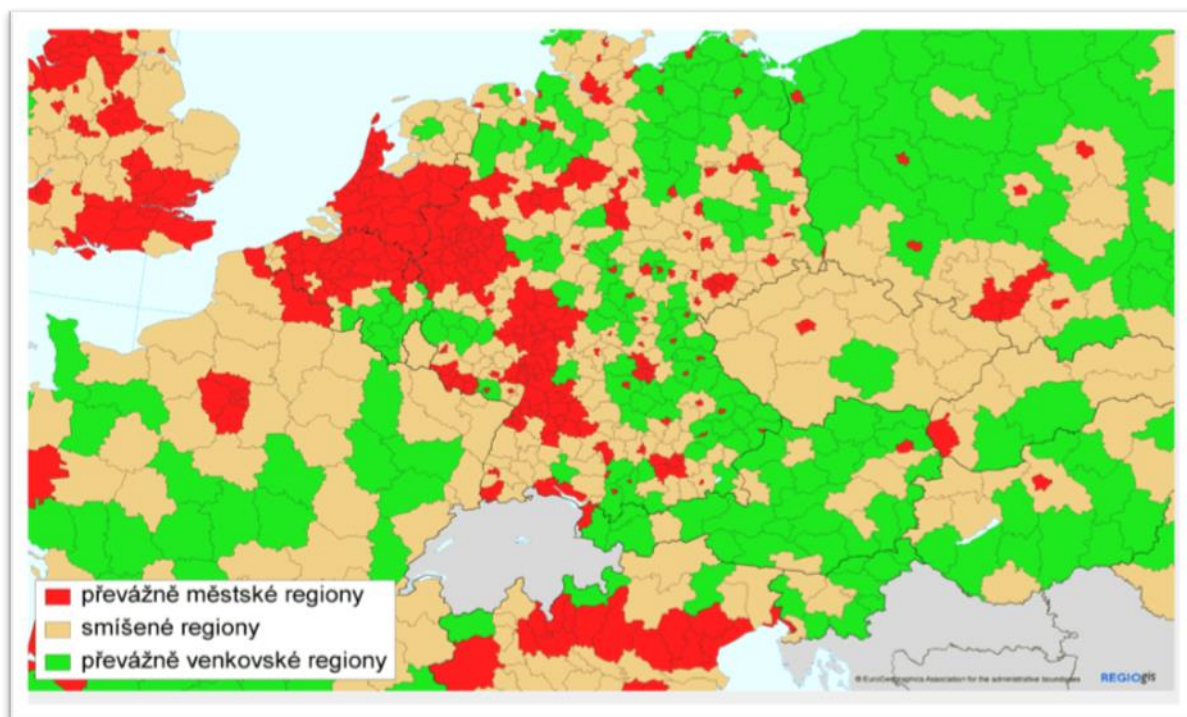
2 Co je vlastně venkov? A jaký ho chceme mít?

Jako venkov označujeme veškeré území s vlastním typem osídlení, tradicemi a zvyky, kde jsou pole, louky a lesy a kde hlavním zdrojem obživy je zemědělské hospodářství. Vliv průmyslu a životního stylu velkých měst je daleko. Venkov však není jenom „ne-město“. Je něčím víc.

Vymezit pojem „venkov“ pomáhá i metodika OECD. Podle ní venkovské osídlení vychází z podílu obyvatelstva, jež žije na území s hustotou zalidnění menší než 150 obyvatel/km². Na úrovni regionální se jako *převážně venkovské* vymezují takové oblasti, kde více než 50 % obyvatel žije ve venkovských obcích. *Významně venkovské* jsou tam, kde ve venkovských obcích žije 15-50 %

obyvatel regionu. A nakonec *významně městské* jsou oblasti, kde ve venkovských obcích žije méně než 15 % obyvatel regionu. Podle této metodiky OECD vychází většina krajů u nás v kategorii **významně venkovských**. Jediným *převážně venkovským* regionem je kraj Vysočina. A naopak *významně městským regionem* je hlavní město Praha.

Mapa 1 - Městsko-venkovská typologie regionů dle OECD – země střední Evropy

Zdroj: Eurostat

Podle dat Českého statistického úřadu byla v roce 2016 převážná většina ze všech obcí¹ u nás venkovským typem sídel. Ve většině obcí (5 986) žilo méně než 5 tisíc obyvatel. Z toho převážná část žila v obcích do pěti set obyvatel (celkem 3 446 obcí). Takové obce se označují jako výlučně venkovské.

Z hlediska hustoty osídlení se jako venkovský označuje prostor s hustotou zalidnění menší než 150 obyvatel/ km². V roce 2015 se jednalo celkem o 5 362 obcí, což představovalo 86 % obcí republiky. A z hlediska rozlohy území se jednalo o 82 % rozlohy celého státu. Zcela jiný obrázek nabízí demografie: z pohledu počtu obyvatel zde totiž žilo jen necelých 30% obyvatel České republiky.²

Venkovský prostor tedy představuje významnou část území naší republiky. Avšak podíl obyvatelstva zde klesá. To může mít dalekosáhlé kulturní, sociální, politické i ekonomické důsledky na celou Českou republiku. Vylidňování venkova v tradičním slova smyslu by proto nemělo zůstat stranou veřejného. Naopak, jedná se vsutku o civilizační téma. A jako takové se musí stát také cílem veřejných politik. Venkovu je třeba věnovat pozornost. Je třeba nabídnout cesty jeho rozvoje tak, aby zůstal důležitou součástí naší země nejen z hlediska zeměpisného, ale i společenského života, ekonomického rozvoje, a měl pozitivní přínos na kulturní a morální klima ve společnosti.

¹ V ČR je v roce 2018 celkem 6 258 obcí.

² ČSÚ: Malý lexikon obcí 2016

Český venkov má sice málo obyvatel, ale jedná se o většinu obcí na většině území České republiky	
Venkovský prostor (v roce 2015) zahrnoval kolik obcí?	5362
Z hlediska celkového počtu obcí to představuje	86 %
Jde o většinu území republiky	82 %
Avšak z hlediska počtu obyvatel republiky venkovské obyvatelstvo představuje necelou třetinu celkové populace ČR	30 %

Následující tabulka přináší celkový přehled počtu obcí v jednotlivých krajích a podle kategorií. Ukazuje, že nejmenší obce najdeme především v kraji Vysočina. Středočeský kraj má v součtu přes tisíc obcí a největší zastoupení je zde u dvou kategorií – obcí od dvou do pětiset obyvatel, a do tisíce obyvatel.

Tabulka 1 -Velikostní skupiny obcí podle počtu obyvatel, žlutou barvou jsou vyznačeny nejvyšší hodnoty, zeleně jsou nejnižší. Vycházíme z počtu obyvatel v roce 2016

kraj	obcí celkem	Obce podle počtu obyvatel						
		do 199	200-499	500-999	1 000-1 999	2 000-4 999	5 000-9 999	Nad 10 000
Hl. m. Praha	1	-	-	-	-	-	-	1
Středočeský	1144	227	387	279	139	73	19	20
Jihočeský	624	236	199	87	51	30	14	7
Píseňský	501	167	165	78	48	29	8	6
Karlovarský	134	16	45	31	16	15	4	7
Ústecký	354	45	128	86	42	28	8	17
Liberecký	215	28	65	62	28	17	10	5
Královéhradecký	448	103	170	96	36	21	14	8
Pardubický	451	106	173	94	43	18	8	9
Vysočina	704	338	201	100	34	14	9	8
Jihomoravský	673	110	193	181	104	61	14	10
Olomoucký	402	44	128	112	73	32	4	9
Zlínský	307	17	86	95	55	35	10	9
Moravskoslezský	300	12	57	77	76	44	19	15
Česká republika	6 258	1 449	1 997	1 378	745	417	141	131

Zdroj: ČSÚ: Malý lexikon obcí 2016

3 Venkov je i prostorem hodnot

Venkov nemůžeme chápat zdaleka jen jako ekonomickou či zeměpisnou jednotku. Představuje také unikátní prostor hodnot. Život na venkově vždy byl a také je spojován s blízkostí a vzájemností. To dalo vyrůst lidovým tradicím a zvykům, které se daří rozvíjet i dnes. Sdílené kulturní vzorce dávají

obyvatelům venkova podnět ke vzájemné spolupráci. S kulturou vzájemnosti a smyslem pro pospolitost se pojí i sdílená náboženská víra a morální zásady.

Venkov si spojujeme především s blízkostí nedotčené přírody. Příroda k venkovu a k venkovskému stylu života neodmyslitelně patří. Venkovský člověk je s ní denně v kontaktu. Zná ji a naučil se s ní šetrně nakládat, předvídat její jevy a čelit jim i v případě, že mu zasáhnou do života, například formou nějaké živelné pohromy. S kultivací venkovského prostoru si spojujeme otázku ochrany přírody a jejího citlivého přizpůsobování potřebám člověka a hospodářského a technologického rozvoje společnosti.

Významným zdrojem obživy venkovských lidí je zemědělská prvovýroba. Je také důležitou součástí národního hospodářství, a to nejen z hlediska potravinové produkce a výživy obyvatelstva. Podpora zemědělství je nevyhnutelně spojena i s rozvojem venkova a posilováním jeho ekonomického potenciálu.

4 S čím se dnes venkov potýká

Český a moravský venkov dnes čelí mnoha problémům. Mezi nimi jsou přinejmenším čtyři, které ho ohrožují zásadně:

4.1 Vylidňování a rozpad venkovské pospolitosti

V meziročním srovnání mezi lety 2014 a 2015 přibylo v obcích o velikosti do dvou tisíc obyvatel necelých šest tisíc osob (5,8 tis.), zatímco ve městech za stejné období přibylo na dvacet tisíc obyvatel.

Zatímco v obcích do dvou tisíc obyvatel bývá počet nově příchozích dlouhodobě vyšší než v průměru u celé republiky, u menších obcí je tomu právě naopak. V obcích do pětiset obyvatel totiž dochází k poklesu populace. Nejvýrazněji se tento pokles projevuje u nejmenších obcí, tedy u sídel do dvou set obyvatel.

Celkové vylidňování venkova by mohlo být ve statistikách dokonce ještě výraznější. V posledních letech ho však zpomalila masivní výstavba rodinných domů v okolí velkých měst. Hustá satelitní zástavba v těchto oblastech proto statisticky vzato úbytek sice zpomalila, ale vytvořila velký tlak na modernizaci infrastruktury. Proces této tzv. suburbanizace s otázkou celkového rozvoje venkova souvisí jen okrajově, neboť je jednak územně vázán pouze na nejbližší okolí největších měst (v okruhu do 20ti kilometrů, resp. v dojezdové vzdálenosti do 30 minut). A jeho spojitost s rozvojem venkovského stylu života a vytvářením venkovských komunit je navíc nevýrazná. Jde totiž o obyvatelstvo žijící převážně městským životním stylem.

Tabulka č. 2 - Počet venkovských obcí a počet obyvatel podle velikostních kategorií obcí v ČR: vývoj v letech 2001, 2008 a 2015

Populační velikost obce	2001		2008		2015	
	obcí	obyvatel	obcí	obyvatel	obcí	obyvatel
do 99	548	38881	518	36512	453	32259
100-199	1113	166214	1048	155578	995	147834
200-499	2041	663416	2024	660126	2006	654936
500-999	1280	893592	1312	922543	1365	962262
1000-1999	652	903757	692	962615	747	1041459
Celkem venkov	5634	2665860	5594	2737374	5566	2838750
Celkem ČR	6258	10230060	6249	10381130	6253	10538275
Venkov/ČR (%)	90	26,1	89,5	26,4	89	26,9

Zdroj: Podpora obslužnosti venkova, Ministerstvo zemědělství 2017

Postupné vylidňování venkova může oslabit komunitní život. Malé množství obyvatel na malých obcích a proces stárnutí celé populace by totiž mohl vyústit v neochotu nebo neschopnost místních vytvářet nové příležitosti ke vzájemnému setkávání a rozvíjet tradiční formy venkovské pospolitosti. Zde je třeba nabídnout takovou politickou vizi, aby se komunitní život neztrácel, ale naopak, aby se mohl rozvíjet. Například v zemích západní Evropy jsou dlouhodobě podporovány projekty tzv. komunitní participace. Z veřejných rozpočtů na státní, zemské, regionální či místní úrovni jsou podporovány projekty, do nichž jsou zahrnuty organizace i individuální obyvatelé v místě, a dostávají tak příležitost účastnit se projektů místního rozvoje. V sousedním Bavorsku takto mají obyvatelé obcí možnost spolurozhodovat spolu s vlastníky půdy o jejím šetrném a zároveň hospodářsky efektivním využití.³

Český a moravský venkov býval a je prostorem, kde se utvářela svébytná lidová kultura a tradice. Smysl pro pospolitost dává obyvatelům motivaci zakládat spolky a sdružení. V jejich rámci se místní setkávají, aby vyvíjeli aktivity, při nichž mají příležitost prohlubovat vztahy a spolupráci. Hasičské sbory, myslivecké jednoty, tělocvičné spolky, osvětové kroužky, kulturní sdružení nebo podpůrné jednoty, hospodářská družstva, ochotnické divadelní soubory. Odchodem obyvatel do měst, zejména pak lidí v mladším produktivním věku, členská základna oslabuje. Odcházení do měst má dopad i na činnost venkovských spolků.

4.2 Nevyhovující infrastruktura a služby

Rozvojové potřeby a stav obecního majetku omezují potenciál pro výběr daní především malých obcí. Jejich rozvojové potřeby a nedostatečná občanská vybavenost se nedaří financovat. A tak jsou nejmenší obce odkázány k tomu, aby pouze udržovaly svůj provoz. Na modernizační projekty a nové investice jim totiž daňové zdroje nestačí.

Obce, zejména malé do 500 obyvatel, se proto dlouhodobě potýkají s problémem nedostatečné občanské vybavenosti. Pokud jde o komerční služby, jako je obchod se smíšeným zbožím a další (kadeřnictví, oprava obuvi, apod.) vybavenost dosahuje úrovně sedmdesáti procent.⁴ Neméně důležitá je i základní infrastruktura.

³ Rural Development in Bavaria, Bavarian Ministry of Agriculture and Forestry, 2006

⁴ Podpora obslužnosti venkova, Ministerstvo zemědělství 2017

Silnice, chodníky, vodovody, kanalizace nebo datová síť, jakož i nabídka služeb jako jsou doprava, dostupná zdravotní péče, péče o děti nebo zásobování potravinami mají přímý dopad nejen na obyvatele, ale pomáhají rozvíjet i nové podnikatelské aktivity. Dostatečná občanská a technická vybavenost proto připravuje další rozvoj. Bez podpory takové infrastruktury totiž rozkvět zemědělství, posílení podnikání a růst zaměstnanosti zůstanou pouze zbožným přáním.⁵ A odchod obyvatel za lepšími podmínkami bude pokračovat.

4.3 Omezené možnosti místních samospráv

Finanční stagnace obcí souvisící s nízkým výnosem v rámci Rozpočtového určení daní (RUD). Souvisí i se schopností zástupců samospráv efektivně působit v rámci rozvoje venkovských oblastí. Starosta obce není jen první úředník, jehož úkolem je zajistit administrativně-organizační chod obce. Má také aktivně rozvíjet komunitní život v obci.

Dnes mají starostové malých obcí do 500 obyvatel svázány ruce ve dvou hlavních ohledech: především většina z nich vykonává funkci tzv. neuvolněně, tedy při svém vlastním „civilním“ zaměstnání. Jako starostové působí ve svém volném čase. Nemají tedy dost sil pomáhat spoluobčanům při řešení každodenních situací. Navíc starostové narážejí na limity svých pravomocí. Nezbytná součinnost s krajskými a se státními orgány vyžaduje těsnou spolupráci. Úřední rozhodnutí u investičních akcí či sociální problémy obyvatel venkova předpokládají, že starosta bude mít přístup k informacím a bude moci rozhodnutí patřičně ovlivnit. Opak je pravdou. Zákonná omezení starostovi neumožní, aby měl přístup k informacím o těch, kdo jsou v jeho obci na sociálních dávkách nebo kdo dostávají podporu. Podobně starosty svazuje otázka pravomocí, takže se rozvojové záměry na venkově nedaří prosadit včas.

4.4 Nerovné podmínky v zemědělství

Rozvoj zemědělství předpokládá udržitelnost hospodářství. Hospodář se vždy musel spoléhat především sám na sebe, na omezené síly své rodiny, případně na vzájemnou výpomoc. U zemědělského hospodaření hraje důležitou roli i cenová, dotační a pojišťovací politika státu a celé EU.

Snad nejvážnější problémy v českém zemědělství dnes působí systém tzv. zemědělských dotací. Zatímco vůbec nejdůležitější roli hraje Program rozvoje venkova, spravovaný Ministerstvem zemědělství, dostávají zemědělské subjekty též tzv. nárokové dotace. Ty jsou rozdělovány podle výměry obhospodařované plochy. Nárokové dotace jsou v rámci nastavení Společné zemědělské politiky EU vypláceny všem bez rozdílu, ať už jsou jejich výkon i finanční situace jakékoliv.

Ve výsledku proto dochází k výrazným disproporcím v dopadech na rozvoj zemědělských firem. Velké zemědělské podniky dostávají nepoměrně vyšší podíl rozdělovaných dotačních prostředků. Malé farmy a rodinná hospodářství zůstávají ve stínu této politiky.

A tak se zemědělec, který musí čelit např. důsledkům živelné pohromy či přírodních katastrof, musí spolehnout na mimořádnou dotační podporu či na vlastní pojistné plnění, zatímco v rámci nárokových dotací dostane stejný podíl prostředků jako zemědělec, který podobným problémům nečelí. Stejně tak se nečiní rozdíl podle využití vypěstovaných zemědělských komodit v potravinářství. Využívat zemědělskou produkci k něčemu jinému, než je obživa obyvatelstva, se za přispění štědrých dotací děje ve velkém. Malým zemědělcům je určeno 10% národní obálky přímých plateb, začínajícím zemědělcům 2%, ostatní složky přímých plateb (tj. základní sazba, greening, produkce citlivých

⁵ Podpora obslužnosti venkova, Ministerstvo zemědělství 2017

komodit a přírodní omezení), které se většinou vztahují na zemědělské podniky všech velikostí, mezi přímými platbami výrazně převažují.⁶

Při srovnání našeho zemědělství v rámci EU vynikne jeden podstatný rozdíl. Naše plochy byly osmkrát větší než průměr EU. Zatímco průměrná velikost zemědělského subjektu v ČR v roce 2013 byla 133 ha, evropský průměr činil jenom 16,1 ha.⁷ Tento stav je výsledkem násilné kolektivizace po druhé světové válce a spojování do družstev, na něž navázaly velké soukromé firmy. Z hlediska celospolečenského to má své dopady. Zatímco v EU převažují malá rodinná hospodářství a venkov je celkově osídlen větším počtem farem a farmářů, u nás v převažují velká hospodářství.

Za pozornost stojí, že se výměra zemědělské půdy dlouhodobě zmenšuje. Množí se spekulace s půdou, a to především od těch, kdo ji nemají v úmyslu využít pro potřeby zemědělského hospodaření. Roste význam zahraničních subjektů. Přestože celkový podíl obhospodařované zemědělské půdy stále roste, dosahoval v roce 2016 pouhých 25,7% celkové výměry.⁸ Vedle zemědělských subjektů však půdu skupují také investoři, kteří pak usilují plochy využít pro zástavbu.

5 Řešení existuje

Vylidňování venkova a odchod obyvatel do měst lze zastavit. Je však třeba se zaměřit především na mladší věkové skupiny. A to tím spíše, že suburbanizace a posilování satelitních oblastí velkých měst problém neřeší, ale dále prohlubuje. Statisticky se sice v obecné rovině počet obyvatel malých obcí možná dokonce mírně zvyšuje, avšak proces růstu venkovské populace se soustředí do okolí velkých měst. V periferních oblastech, které tvoří většinu území ČR, proces stagnace počtu stálých obyvatel nejmenších obcí do 500 obyvatel naopak zrychluje.

Je-li společenským cílem zastavit odchod obyvatel, pak musíme dosáhnout toho, aby lidé měli dostatek důvodů zůstat na venkově, mohli zde pracovat a trávit svůj volný čas.

5.1 Navrhujeme provést:

- Posílit daňové příjmy nejmenších obcí prostřednictvím změn Rozpočtového určení daní. Navrhujeme zvýšit výnos z DPH na úroveň sdílených daní (23,58%) a také obnovit podíl výnosu z daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti v původní výši. Tento podíl by měl být dále postupně zvyšován, neboť nejen, že představuje významnou složku v rozpočtových příjmech obcí, ale zároveň nabízí nástroj, jímž samospráva může podporovat podnikání v obci.
- Posílit samostatnost subjektů podnikajících na venkově. Především omezit zbytečnou byrokracii a vysokou daňovou zátěž. Cestou je poskytnout daňové bonusy venkovským firmám a napomoci tvorbě nových pracovních míst.
- Poskytnout nezbytné záruky malým a středním podnikatelům v přístupu k bankovním úvěrům. Rozšířit nabídku Českomoravské záruční a rozvojové banky (ČMZRB).
- U cen zemědělských komodit postihovat nekalé obchodní praktiky v obchodních řetězcích (k nimž dochází za využití různých akčních nabídek a slev), kdy jsou výrobky prodávány pod nákupní cenou. Přísněji vymáhat dodržování příslušných ustanovení zákona o významné tržní síle a zákona o cenách.

⁶ ÚZEI, 2017

⁷ ČSÚ, 2016

⁸ ČSÚ 2017

- Podporovat regionální produkty a producenty nebo drobné venkovské prodejny. Ze strany státu může jít o přímou finanční podporou, anebo lze jejich činnost legislativně definovat jako veřejnou službu. Existují však i další nástroje nepeněžní podpory: poskytnout zlevněný pronájem prostor v obecních či krajských prostorech v těsné součinnosti se samosprávou.
- Poštovní úřad v obci zmanená mnoho: je symbolem veřejné služby obyvatelům a poskytuje řadu dalších služeb. Bez pošty spadá obec do druhé kategorie. I proto pracovat na rozvoji sítě poštovních úřadoven a tam, kde to nebude možné, alespoň rozšiřovat projekt Pošta Partner.
- Podporovat zavedení rychlého internetu a přístupy k datové síti i v odlehlejších venkovských oblastech a rozšířit využití moderních informačních technologií.
- Podporovat práci z domova (tzv. home office), tedy bez povinnosti dojíždět do zaměstnání u všech profesí, u nichž je to možné. Takový pracovník pak nemusí dojíždět denně za prací, ale může služby poskytovat na dálku. V místě svého bydliště může přes den potřebovat další služby (hlídání dětí, úklid), a tím přispět k rozvoji obce.
- Vyjednat takové nastavení Společné zemědělské politiky EU, aby dotační podpora nebyla udílena plošně, nýbrž výběrově. A to jen pro ty zemědělské subjekty, které to skutečně potřebují (podporou specifických zemědělských komodit, diverzifikací plodin), případně dotační podporou zemědělství ve znevýhodněných oblastech, např. podhorských.
- Nastavit výplaty degresivně, aby větší objem prostředků byl příznán nejmenším, především rodinným hospodářstvím.
- Rodinné farmy totiž přispívají k mezigenerační solidaritě a napomáhají předávání řemesla. Navrhujeme proto upravit pravidla tak, aby statut OSVČ byl nejen pro fyzickou osobu, ale mohl platit i pro celou rodinu.
- Studovat příklady dobré praxe ze zahraničí, které představují zejména projekty komunitní participace. Ty ukazují, že vytvoření podmínek pro spolum rozhodování občanů o zásadních otázkách rozvoje v obci nejen pomáhá rozvoji sídel, ale posiluje místní pospolitost.

5.2 A co závěrem?

Uvědomujeme si, že výše uvedená doporučení otevírají řadu dalších témat. Diskuse o každém z nich musí zahrnout nejen venkovské obyvatele, ale i obyvatele měst. Musí být vpravdě celospolečenská. Přemýšlením o budoucnosti našeho venkova se totiž dotýkáme budoucnosti celé naší společnosti. Není v našem společném zájmu zanedbávat venkovské oblasti. Vylidňování přeci nemusí nutně pokračovat. Je však třeba nabízet konkrétní politická opatření. Ta budou mít jistě své náklady. Ale budou v každém případě výhodnější, než trvalé ztráty, které by zanedbání rozvoje venkova nakonec přineslo celé společnosti.

6 Literatura:

Malý lexikon obcí České Republiky 2016 / Odbor informačních služeb Českého statistického úřadu. Praha : Český statistický úřad, 2016. 252 stran : ISBN:978-80-250-2731-8

6.1 Elektronické zdroje:

Rural Development in Bavaria, Bavarian Ministry of Agriculture and Forestry, 2006. Přístupno z: https://www.stmelf.bayern.de/mam/cms01/landentwicklung/dokumentationen/dateien/le_in_bayern_englisch.pdf

Podpora obslužnosti venkova, Ministerstvo zemědělství, 2017. Přístupno z: https://www.komora.cz/files/uploads/att/files/22235/ma_KORNAKUJ5516.docx

6.2 Datové zdroje:

Ústav zemědělské ekonomiky a informací (ÚZEI) - <https://www.uzei.cz/>

Český statistický úřad (ČSÚ) - <https://www.czso.cz/>

Eurostat - <http://ec.europa.eu/eurostat>
